

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ฟ้าระวังทางประชากรกาญจนบุรี

เรวดี สุวรรณพเก้า และ รศรินทร์ เกรย์¹

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงอย่างมากที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เปราะบาง และต้องการความพึงพิงสูง ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากข้อมูลประชากรของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2503 2523 และ 2543 มีประชากรผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 1.2 ล้านคน 2.4 ล้านคน และ 5.7 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนต่อประชากรทั้งหมด ร้อยละ 4.6, 5.4 และ 9.5 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ มปปก; มปปข; มปปค.) และจากการคาดประมาณประชากรในปี พ.ศ.2563 ประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มจำนวนเป็น 10.9 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนต่อประชากรทั้งหมดร้อยละ 16.8 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2549) และยังพบอีกว่าปัจจุบันนี้อายุคาดเฉลี่ยที่อายุ 60 ปีของผู้ชายอยู่ที่ 19.4 และผู้หญิงอยู่ที่ 21.9 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2553) เป็นประเด็นที่น่าสนใจที่ว่า อายุที่คาดหมายว่าจะเหลืออยู่นี้ ผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตเป็นเช่นไร ในช่วงชีวิตที่ยังเหลืออยู่

สำหรับคุณภาพชีวิตนั้นสามารถวัดได้เป็นองค์รวม (Composite index) หรือ จำแนกตามองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ทั้งนี้คุณภาพชีวิตด้านวัตถุวิสัย สามารถวัดได้จากความมีสุขภาพดี ไม่เจ็บไม่ป่วย สามารถปฏิบัติกิจกรรมประจำวันได้ โดยไม่เป็นภาระใคร เช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว การรับประทานอาหาร การขับถ่าย เป็นต้น (Bond and Lunne 2004; พนิษฐา 2537) ทั้งนี้ภาวะทางสุขภาพ ยังสามารถประเมินได้จากการดูแลตัวเอง เช่น การออกกำลังกาย รวมถึงการไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคสิ่งที

¹ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

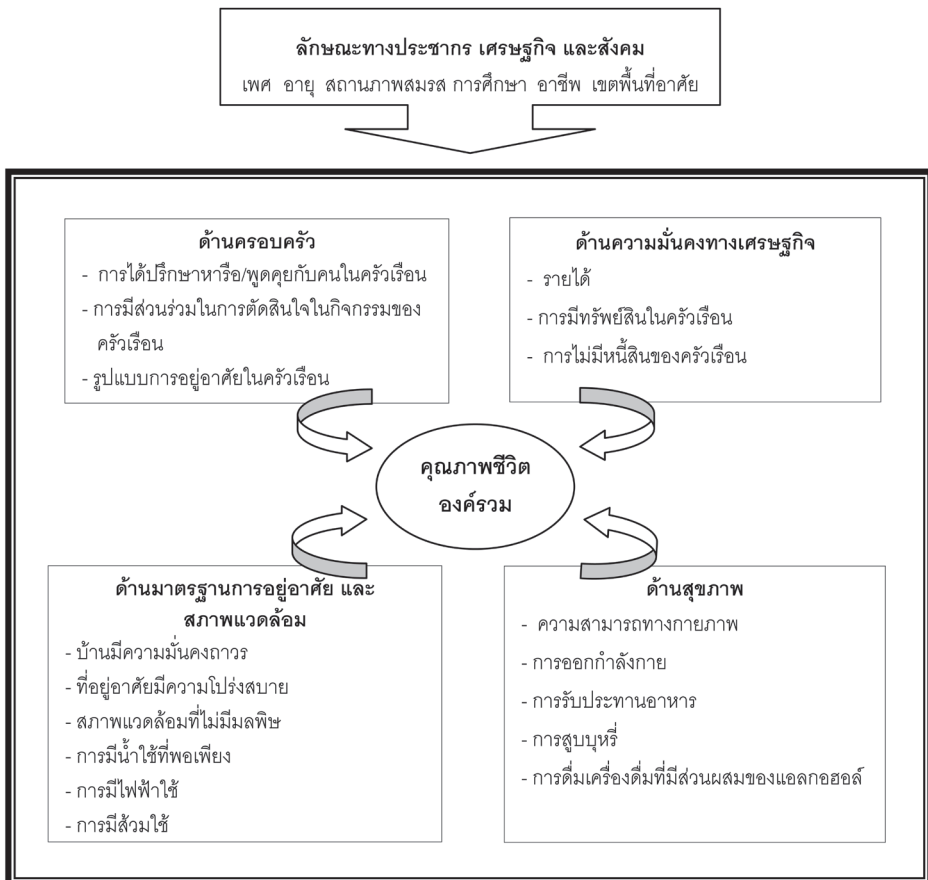
เป็นโทษต่อร่างกาย เช่น การดื่มสุรา การสูบบุหรี่ เป็นต้น สภาพเศรษฐกิจเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ใช้ในการประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พิจารณาจากรายได้ ความพอเพียงของรายได้ ทรัพย์สินอื่นๆ ที่แสดงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Bond and Lunne 2004; พนิษฐา 2537; ศรีเมือง และคณะ 2552) ครอบครัวเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ พบว่าการที่ผู้สูงอายุอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น กล่าวคือ ครอบครัวที่สมาชิกของครอบครัวมีความสัมพันธ์กันดี เข้าอกเข้าใจกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งผลให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุดีด้วยเช่นกัน (ศรีเมือง และคณะ 2552) นอกจากนี้ยังพบอีกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนมากกว่าโอกาสจะมีคุณภาพชีวิตดีมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่น้อยร่นกว่า เนื่องจากได้รับการเกื้อหนุนด้านการเงิน ด้านสิ่งของ (อาหารและเสื้อผ้า) และทางด้านจิตใจ (การเยี่ยมเยียน) จากบุตรมากกว่า (กุศล 2552) ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเป็นอีกองค์ประกอบที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การมีบ้านที่มั่นคง ไม่ทรุดโทรม รวมถึงการมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีไม่ถูกรบกวนด้วย ขยะ ฝุ่น กลิ่น เสียง น้ำ เป็นต้น (Bond and Lunne 2004; พนิษฐา 2537; ศรีเมือง 2547) นอกจากนี้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุยังมีความแตกต่างกัน ขึ้นกับคุณลักษณะทางปัจเจกบุคคลของผู้สูงอายุด้วย ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ และเขตพื้นที่อาศัย (อุมาพร 2535; ประภาพร 2536; พนิษฐา 2537; ศรีเมือง และคณะ 2552)

การศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุครั้งนี้ ศึกษาประชากรในจังหวัดกาญจนบุรีที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เนื่องจากกาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความหลากหลายด้านพื้นที่ ประชากร เศรษฐกิจ และสังคม และเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ผนวกกับประชากรสูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรีก็มีแนวโน้มสูงเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับภาพรวมของประเทศ ดังจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ.2543 สัดส่วนของผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 9.7 และเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 10.2 และ 11.0 ในปี พ.ศ.2545 และ 2547 ตามลำดับ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2548) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เป็นองค์รวม และแต่ละองค์ประกอบว่าเป็นเช่นไร และมีความแตกต่างกันหรือไม่ ตามคุณลักษณะทางประชากรของผู้สูงอายุดังกล่าวข้างต้น

กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการทดสอบความแตกต่างระหว่าง คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม กับคุณภาพชีวิตองค์รวม และคุณภาพชีวิตในแต่ละด้านที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตองค์รวม (ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม) (แผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) เพื่อศึกษาถึงคุณภาพชีวิตด้านวัตถุวิสัย (Objective) ของผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการเฝ้าระวังทางประชากรกาญจนบุรี รอบที่ 3 (พ.ศ.2545) ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นการศึกษาแบบเฝ้าระวังทางประชากร (Demographic Surveillance System) ครอบคลุม 100 หมู่บ้านในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ทำการสำรวจข้อมูลทั้งหมด 5 รอบ (พ.ศ.2543-2547) สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ใช้ข้อมูลรอบที่ 3 (พ.ศ.2545) เนื่องจากมีข้อมูลตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาสมบูรณ์มากที่สุดจากทั้ง 5 รอบ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2546)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เฝ้าระวังทางประชากรกาญจนบุรี ในปี พ.ศ.2545 จำนวนทั้งสิ้น 3,550 คน เป็นเพศชาย 1,597 คน และ เพศหญิง 1,953 คน

ตัวแปรและระดับการวัด

เนื่องด้วยวิธีการคำนวณหาค่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในการศึกษานี้ ได้ประยุกต์จากสูตรของ UNDP ที่ใช้ในการคำนวณค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index : HDI) ดังนั้นตัวชี้วัดแต่ละตัวที่ใช้ประเมินคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน จำเป็นต้องมีค่าคะแนนเพื่อสามารถนำมาเข้าสู่ตรในการคำนวณหาค่าคุณภาพชีวิตได้ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ และระดับการวัด ของตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน

ตัวชี้วัด	ระดับการวัด (คะแนน)	จำนวน	ร้อยละ
1. ด้านครอบครัว			
1.1 การได้ปรึกษาหารือ/ พูดคุยกับคนในครัวเรือน	1 = ปรึกษา/พูดคุย	1,306	36.8
	0 = ไม่ปรึกษา/พูดคุย	2,244	63.2
1.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกิจกรรมของครัวเรือน	1 = มีส่วนร่วม	862	24.3
	0 = ไม่มีส่วนร่วม	2,688	75.7
1.3 รูปแบบการอยู่อาศัยในครัวเรือน ²	2 = ครอบครัวยุค 3 รุ่น หรือมากกว่า	2,003	56.4
	1 = ครอบครัวยุค 2 รุ่น	864	24.4
	0 = ครอบครัวยุค 1 รุ่น	683	19.2
2. ด้านสุขภาพ			
2.1 ความสามารถทางกายภาพ (การกิน การขับถ่าย และการอาบน้ำแต่งตัว)	2= ทำได้ทุกอย่าง โดยไม่มีปัญหา	3,532	99.5
	1= มีปัญหาในการทำ 1 อย่าง	10	0.3
	0= มีปัญหาในการทำ 2 อย่าง หรือมากกว่า	8	0.2

² ลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุในครัวเรือน โดยจัดประเภทครอบครัวตามโครงสร้างการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ โดยแบ่งครอบครัวเป็น 3 แบบ ดังนี้

- 1) ครอบครัวยุค 3 รุ่น หมายถึง ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีคน 3 รุ่น ได้แก่ ผู้สูงอายุ อาศัยอยู่กับลูกและหลาน หรืออาศัยอยู่กับพ่อแม่และลูก หรืออาศัยอยู่กับพ่อแม่และหลาน หรือรวมคนอื่นๆ ด้วย เช่น เพื่อน หรือญาติ เป็นต้น
- 2) ครอบครัวยุค 2 รุ่น หมายถึง ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีคน 2 รุ่น ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับลูก หรือกับพ่อแม่ หรืออยู่กับหลาน
- 3) ครอบครัวยุค 1 รุ่น หมายถึง ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวคนเดียว หรืออยู่กับคู่สมรสเท่านั้น หรืออยู่กับคนรุ่นเดียวกันหรืออื่นๆ เช่น เพื่อน ญาติ ลูกจ้าง เป็นต้น

ตัวชี้วัด	ระดับการวัด (คะแนน)	จำนวน	ร้อยละ
2.2 การออกกำลังกาย (นอกเหนือจากการออกกำลังกาย ในการประกอบอาชีพ)	1 = ออกกำลังกาย	286	8.1
	0 = ไม่ออกกำลังกาย	3,264	91.9
2.3 การรับประทานอาหาร (พิจารณาจากการรับประทานอาหาร รสจัด อาหารสุกๆ ดิบๆ และ อาหารจานด่วน)	2 = ไม่บริโภคเลย	2,510	70.7
	1 = บริโภค 1 อย่าง	982	27.7
	0 = บริโภค 2 อย่าง หรือมากกว่า	58	1.6
2.4 การสูบบุหรี่	3 = ไม่สูบเลย	2,471	69.6
	2 = สูบอาทิตย์ละ 1 วัน/ นานๆ ครั้ง	35	1.0
	1 = สูบอาทิตย์ละ 2-4 วัน	1,025	28.9
	0 = สูบอาทิตย์ละ 5-7 วัน		
2.5 การดื่มเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของ แอลกอฮอล์ (เบียร์ เหล้า และยาตอง)	3 = ไม่ดื่มเลย	2,648	74.6
	2 = ดื่มอาทิตย์ละ 1 วัน/ นานๆ ครั้ง	597	16.8
	1 = ดื่ม อาทิตย์ละ 2-4 วัน	239	6.7
	0 = ดื่ม อาทิตย์ละ 5-7 วัน		
3. ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ			
3.1 รายได้ (รายได้ต่อปีที่เกิดจากการทำงาน ทั้งงานหลักและงานรอง ของตัวผู้สูงอายุเอง โดยพิจารณาจากการมีรายได้ทั้งหมด โดยไม่หักค่าใช้จ่าย)	5 = 100,000 บาทขึ้นไป	56	1.6
	4 = 50,001-100,000 บาท	80	2.3
	3 = 30,001-50,000 บาท	139	3.9
	2 = 10,001-30,000 บาท	284	8.0
	1 = ต่ำกว่า 10,001 บาท	176	5.0
	0 = ไม่มีรายได้เป็นของตนเอง	2,815	79.3
3.2 ทรัพย์สินในครัวเรือน (1. รถเก๋ง/รถปิคอัพ/ รถกระบะ/รถตู้ 2. เครื่องปรับอากาศ 3 เครื่องซักผ้า 4. เครื่องเสียง/สเตอริโอ และ 5. ไมโครเวฟ)	3 = มีครบทุกอย่าง	20	0.6
	2 = มี 3-4 อย่าง	230	6.5
	1 = มี 1-2 อย่าง	1,630	45.9
	0 = ไม่มีเลย	1,670	47.0
3.3 หนี้สินของครัวเรือน	5 = ไม่มีหนี้สิน	1,514	42.6
	4 = ต่ำกว่า 10,001 บาท	513	14.5
	3 = 10,001-30,000 บาท	646	18.2
	2 = 30,001-50,000 บาท	258	7.3
	1 = 50,001-100,000 บาท	276	7.8
	0 = 100,000 บาทขึ้นไป	343	9.7

ตัวชี้วัด	ระดับการวัด (คะแนน)	จำนวน	ร้อยละ
4. ด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม			
4.1 ความมั่นคงถาวรของบ้าน	1 = มั่นคงถาวร	3,048	85.9
	0 = ไม่มั่นคงถาวร	502	14.1
4.2 ที่อยู่อาศัยมีความโปร่งสบาย	2 = โปร่งสบาย	2,725	76.8
	1 = ค่อนข้างอับทึบ	813	22.9
	0 = อับทึบ	12	0.3
4.3 การมีส่วนร่วมใช้	2 = มีส่วนใช้ถูกสุขลักษณะ	3,294	92.8
	1 = มีส่วนใช้แต่ไม่ถูกสุขลักษณะ	47	1.3
	0 = ไม่มีส่วนใช้	209	5.9
4.4 การมีน้ำใช้ที่พอเพียง	1 = พอเพียง	3,246	91.4
	0 = ไม่พอเพียง	304	8.6
4.5 การมีไฟฟ้าใช้	2 = ใช้ไฟฟ้าสาธารณะ	3,162	89.1
	1 = ใช้ไฟฟ้าหมู่บ้าน/ใช้ไฟฟ้า ของตัวเอง (เช่น เครื่องปั่นไฟ แบตเตอรี่ Solar Cell)	86	2.4
		302	8.5
	0 = ไม่มีไฟฟ้าใช้		
4.6 สภาพแวดล้อมที่ไม่มีมลพิษ (เสียงดัง ควัน กลิ่น ฝุ่น น้ำเน่าเสีย ขยะ/ของเสีย รวมถึงยุงและแมลง)	2 = ไม่ประสบปัญหาเลย	999	28.1
	1 = ประสบปัญหาเพียง 1 อย่าง	1,582	44.6
	0 = ประสบปัญหามากกว่า 1 อย่าง	969	27.3

สำหรับค่าคะแนนที่ให้ และตัวแปรที่ใช้บางตัวมีข้อจำกัด ได้แก่ คุณภาพชีวิตทางด้านครอบครัว สำหรับตัวแปรรูปแบบการอยู่อาศัย ใช้รูปแบบการอยู่อาศัยที่แสดงความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนเดียวกันเท่านั้น (อยู่คนเดียว ได้ค่าคะแนน = 0) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ได้รับความเกื้อหนุนจากบุตรหลานที่ไม่ได้อยู่ในบ้านเดียวกันด้วย (Knodel et al. 2007) และคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ไม่ได้รวมตัวแปรเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยหรือการมีโรคประจำตัว และการเข้าถึงข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพ เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้ไม่ได้มีการจัดเก็บไว้ในโครงการเฝ้าระวังทางประชากรกาญจนบุรีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ นอกจากนี้ถึงแม้ว่า การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงวัตถุวิสัย (Objective) แต่ตัวแปรบางตัวที่ใช้ในด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรด้านจิตวิสัย (Subjective) ด้วย ได้แก่ ความรู้สึกของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการมี

น้ำใช้ที่พอเพียง ระดับสภาพแวดล้อมมลพิษ และการตัดสินใจของพนักงานสัมภาระเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่ามีความโปร่งสบายหรือไม่ สำหรับความมั่นคงถาวรของบ้าน พิจารณาจากวัสดุตัวบ้านส่วนใหญ่ทำด้วยวัสดุอะไร หากบ้านทำด้วย คอนกรีต/อิฐ/หิน ไม้ หรือเป็นบ้านครึ่งตึก ครึ่งไม้ ถือว่าบ้านมีความมั่นคงถาวร หากตัวบ้านส่วนใหญ่ทำด้วยกระเบื้องแผ่น สังกะสี ไม้ไผ่ วัสดุใช้แล้ว ถือว่าบ้านหลังนั้นไม่มีความมั่นคงถาวร

วิธีการคำนวณหาค่าคุณภาพชีวิต

วิธีการคำนวณหาค่าคุณภาพชีวิตในครั้งนี จะใช้สูตรของ UNDP ที่ใช้ในการคำนวณค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index : HDI) มาประยุกต์ใช้ในการคำนวณ มีวิธีการคำนวณดังต่อไปนี้ (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2548)

ขั้นที่ 1 คำนวณหาค่าดัชนีในแต่ละตัวชี้วัด โดยคำนวณได้จากสูตร ดังต่อไปนี้

$$\text{ดัชนีของตัวชี้วัดในแต่ละตัว (I)} = \frac{\text{ค่าคะแนนตัวชี้วัด}-\text{ค่าต่ำสุด}}{\text{ค่าสูงสุด}-\text{ค่าต่ำสุด}}$$

ขั้นที่ 2 การหาค่าดัชนีภาพรวมของแต่ละองค์ประกอบ

การหาค่าดัชนีรวมของแต่ละองค์ประกอบ ไม่อาจใช้ผลรวมและหาค่าเฉลี่ยแบบธรรมดาได้ เนื่องจากหลักคิดและฐานข้อมูลดัชนีแต่ละตัวมีความแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อลดความแปรปรวนของข้อมูลให้น้อยลง จึงประยุกต์สูตรของ UNDP ที่ใช้ในการคำนวณหาดัชนีความยากจนของคน (Human Poverty Index : HPI) สูตรดังกล่าวใช้การยกกำลังสามค่าดัชนีแต่ละตัว ซึ่งจะทำให้ช่วยลดความแปรปรวนลง การยกกำลังสามเป็นตัวเลขที่เหมาะสมที่สุด (UNDP 2005) จากนั้นใช้การถอดรากที่สามเพื่อทำกลับคืนสภาพเดิม โดยมีวิธีการคำนวณดังนี้

$$C = \left[\frac{I_1^\alpha + I_2^\alpha + \dots + I_n^\alpha}{n} \right]^{\frac{1}{\alpha}}$$

โดยที่ C = องค์ประกอบ I = ดัชนี n = จำนวนดัชนีในองค์ประกอบนั้น $\alpha = 3$

ขั้นที่ 3 การหาค่าดัชนีคุณภาพชีวิตในภาพรวม

การหาค่าดัชนีคุณภาพชีวิตในภาพรวม ก็ใช้สูตรในการคำนวณเช่นเดียวกับการหาค่าดัชนีรวมของแต่ละองค์ประกอบ โดยมีวิธีการคำนวณดังนี้

$$QOL = \left[\frac{C_1^\alpha + C_2^\alpha + \dots + C_n^\alpha}{n} \right]^{\frac{1}{\alpha}}$$

โดยที่ QOL = คุณภาพชีวิตองค์รวม C = องค์ประกอบ n = จำนวนองค์ประกอบ
 $\alpha = 3$

ขั้นที่ 4 แบ่งเกณฑ์คุณภาพชีวิต

จากค่าคุณภาพชีวิตที่ได้ในแต่ละองค์ประกอบ และค่าคุณภาพชีวิตองค์รวม นำมาจัดระดับคุณภาพชีวิตโดยแบ่งเกณฑ์การวัดออกเป็น 3 ระดับ คือ คุณภาพชีวิตต่ำ คุณภาพชีวิตปานกลาง และคุณภาพชีวิตดี เกณฑ์การวัดทั้ง 3 ระดับใช้เกณฑ์ตัดสินดังนี้

คุณภาพชีวิตต่ำ	มีค่าคะแนนน้อยกว่า	$\bar{x} - 1SD$.
คุณภาพชีวิตปานกลาง	มีค่าคะแนนระหว่าง	$\bar{x} \pm 1SD$.
คุณภาพชีวิตดี	มีค่าคะแนนมากกว่า	$\bar{x} + 1SD$.

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะตัดขวาง (Cross sectional Analysis) โดยใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ดังนี้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายรูปแบบของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรี และ สถิติเชิงอนุมาน (Reference Statistic) ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุโลจิสติก (Multinomial Logistic Regression) เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม กับระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

พลการศึกษา

คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม

การศึกษาถึงคุณภาพชีวิตด้านวัตถุวิสัย (Objective) ของผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรีครั้งนี้ ใ้กลุ่มตัวอย่างอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวนทั้งสิ้น 3,550 คน เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.0 และเพศชายร้อยละ 45.0 มากกว่าครึ่งเป็นผู้สูงอายุตอนต้น (ร้อยละ 61.2) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 63.7) การศึกษาอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ คือ จบระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 60.2) ผู้ที่ทำงานและไม่ได้ทำงาน มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 48.6 และร้อยละ 51.4) สำหรับพื้นที่อยู่อาศัย พบว่าสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันไม่มากนัก กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ผสมผสานมีมากที่สุด (ร้อยละ 22.4) สำหรับเขตพื้นที่ เมือง/กึ่งเมือง พื้นที่ปลูกข้าว และพื้นที่สูง มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือประมาณร้อยละ 21.0 กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตพื้นที่ไร่น้อยที่สุด (ร้อยละ 15.1)

ตัวชี้วัดในการประเมินคุณภาพชีวิต

ด้านครอบครัว พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรีมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัวค่อนข้างน้อย เนื่องจากผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรี มีการปรึกษาหารือ หรือ ได้มีโอกาสพูดคุยกับคนในครอบครัวเพียงร้อยละ 36.8 และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมของครัวเรือน ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 24.3 เท่านั้น สำหรับรูปแบบการอยู่อาศัยในครัวเรือน พบว่า มากกว่าครึ่งอาศัยอยู่ในครอบครัว 3 รุ่น และมากกว่า (ร้อยละ 56.4) (ตารางที่ 1)

ด้านสุขภาพ พบว่าผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรีเกือบทั้งหมดไม่มีปัญหาทางกายภาพในเรื่องของการกิน การขับถ่าย รวมถึงการอาบน้ำแต่งตัว พฤติกรรมการบริโภคค่อนข้างดี กล่าวคือ ส่วนใหญ่ไม่บริโภคอาหารรสจัด อาหารสุกๆ ดิบๆ และอาหารจานด่วน (ร้อยละ 70.7) ไม่สูบบุหรี่ และไม่ดื่มเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ เช่น เบียร์

เหล่า ยาดอง (ร้อยละ 69.6 และร้อยละ 74.6) แต่พฤติกรรมการออกกำลังกายค่อนข้างน่าวิตก เพราะผู้สูงอายุไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการออกกำลังกาย พบว่ามีผู้สูงอายุที่ออกกำลังกาย มีเพียงร้อยละ 8.1 เท่านั้น (ตารางที่1)

ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุไม่มีรายได้เป็นของตนเอง (ร้อยละ79.3) อยู่ในครัวเรือนที่มีหนี้สิน ร้อยละ 57.4 สำหรับการมีทรัพย์สินในครัวเรือนพิจารณาจากการที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของสิ่งต่อไปนี้ รถเก๋ง/รถปิคอัพ/รถกระบะ/รถตู้ เครื่องปรับอากาศ เครื่องซักผ้า เครื่องเสียง/สเตอริโอ และไมโครเวฟ พบว่า เกือบครึ่งอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีทรัพย์สินดังกล่าวครอบครองเลย (ร้อยละ47.0) (ตารางที่1)

ด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม พบว่ามาตรฐานการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุค่อนข้างดี กล่าวคือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบ้านที่มีความมั่นคงถาวร (ร้อยละ 85.9) ที่อยู่อาศัยมีความโปร่งสบาย (ร้อยละ 76.8) มีส่วนใช้ที่ถูกสุขลักษณะ (ร้อยละ 92.8) มีน้ำและไฟฟ้าใช้ที่พอเพียง (ร้อยละ 91.4 และร้อยละ 89.1) แต่สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ค่อนข้างมีปัญหา โดยพิจารณาจากการที่สภาพที่อยู่อาศัยไม่ประสบปัญหาในเรื่อง เสียงดัง ควัน กลิ่น ฝุ่น น้ำเน่าเสีย ขยะ/ของเสีย รวมถึงยุงและแมลง พบว่า สัดส่วนของปัญหาที่ประสบ 1 อย่าง มีร้อยละ 44.6 และ ประสบปัญหามากกว่า 1 อย่าง มีร้อยละ 27.3 ทั้งนี้ส่วนมากปัญหาที่ประสบ คือ ปัญหาเรื่อง ยุง แมลง และ ฝุ่น (ตารางที่1)

ผลการประเมินคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน และคุณภาพชีวิตโดยรวม

จากการประเมินคุณภาพชีวิตจากตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน โดยแบ่งคุณภาพชีวิตออกเป็น 3 ระดับ คือ คุณภาพชีวิตระดับต่ำ ปานกลาง และดี พบว่า คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว อยู่ในระดับต่ำ ปานกลาง และดี (ร้อยละ 13.7, 71.9 และ 14.4 ตามลำดับ) คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ อยู่ในระดับต่ำ ปานกลาง และดี (ร้อยละ 15.3, 80.2 และ 4.5 ตามลำดับ) คุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ ปานกลาง และดี (ร้อยละ 19.4, 74.0, และ6.6 ตามลำดับ) และคุณภาพ

ชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับต่ำ ปานกลาง และดี (ร้อยละ 11.8, 72.9 และ 15.2 ตามลำดับ) จากคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้านนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตองค์รวม พบว่า คุณภาพชีวิตองค์รวมอยู่ในระดับต่ำ ปานกลาง และดี (ร้อยละ 12.5, 74.3 และ 13.2 ตามลำดับ) อาจกล่าวได้ว่าคุณภาพชีวิตองค์รวม ซึ่งประกอบไปด้วยคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้านที่กล่าวมาข้างต้น คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมดีที่สุด รองลงมาคือ ด้านครอบครัว ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

เมื่อพิจารณาถึงคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน และคุณภาพชีวิตองค์รวม ตามกลุ่มอายุที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ได้แบ่งผู้สูงอายุ ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุตอนต้น (60-69 ปี) ตอนกลาง (70-79 ปี) และตอนปลาย (80 ปีขึ้นไป) พบว่า เมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวที่ดีจะลดน้อยลง ดังจะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุตอนต้นมีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวอยู่ในระดับดี ร้อยละ 16.1 รองลงมาคือ ผู้สูงอายุตอนกลาง ร้อยละ 12.7 สำหรับผู้สูงอายุตอนปลายมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี เพียงแค่ ร้อยละ 7.6 เท่านั้น (ตารางที่ 2) ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเมื่ออายุที่มากขึ้น หน้าที่และบทบาทต่างๆ ภายในครอบครัวลดน้อยลง ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ผู้สูงอายุตอนปลายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมของครัวเรือน และการได้ปรึกษาหารือพูดคุยกับคนในครัวเรือน ในสัดส่วนที่น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอายุอื่นๆ

โดยทั่วไปเมื่ออายุที่เพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพย่อมถดถอยลง แต่สำหรับการศึกษานี้ กลับพบว่า อายุที่เพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกลับดีขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุตอนต้นมีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำมากที่สุด (ร้อยละ 17.8) รองลงมา คือ ผู้สูงอายุตอนกลาง และ ผู้สูงอายุตอนปลาย ตามลำดับ (ร้อยละ 12.5 และร้อยละ 6.1) (ตารางที่ 2) ทั้งนี้จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า เมื่ออายุที่มากขึ้นพฤติกรรมเสี่ยงในเรื่องการสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ลดน้อยลง และผู้สูงอายุตอนปลาย มีพฤติกรรมการรับประทานอาหารที่ดีที่สุด และยังพบอีกว่าความ

สามารถทางกายภาพ และการออกกำลังกาย ของผู้สูงอายุทุกช่วงอายุแทบไม่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้สูงอายุตอนปลายมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพดีกว่าผู้สูงอายุตอนต้น อย่างไรก็ตาม การประเมินคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพในครั้งนี้ไม่ได้คำนึงถึงอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูล

สำหรับคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ พบว่า กลุ่มอายุที่เพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับดึกลับลดลง ดังจะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุตอนต้น มีคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับดีมากที่สุด (ร้อยละ 8.1) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุตอนกลาง และผู้สูงอายุตอนปลาย ตามลำดับ (ร้อยละ 4.5 และร้อยละ 3.8) (ตารางที่ 2) ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเมื่ออายุที่เพิ่มมากขึ้น สภาพร่างกายที่เสื่อมถอยทำให้สามารถประกอบอาชีพการงานได้น้อยลง ทำให้มีรายได้ได้น้อยลงเช่นกัน จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ผู้สูงอายุตอนปลายมีส่วนของรายได้ที่เกิดจากการทำงานหลักและงานรองน้อยกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ สำหรับการมีทรัพย์สินในครัวเรือน และหนี้สินของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มอายุแตกต่างกันไม่มากนัก

จากการศึกษาในครั้งนี้ ยังพบอีกว่า อายุที่เพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมก็ดีขึ้นเช่นกัน พบว่า ผู้สูงอายุตอนปลายมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ร้อยละ 17.0 รองลงมาคือผู้สูงอายุตอนกลาง และผู้สูงอายุตอนต้น ตามลำดับ (ร้อยละ 15.6 และร้อยละ 14.9) (ตารางที่ 2) เป็นสัญญาณที่ดีว่าเมื่ออายุมากขึ้น ถึงจะมีสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยตามสังขาร แต่สภาพการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมไม่ได้ไม่ดีตามไปด้วย

จากคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน นำมาซึ่งคุณภาพชีวิตองค์รวม เมื่อพิจารณาถึงคุณภาพชีวิตองค์รวมในระดับดี พบว่า ผู้สูงอายุตอนต้นและตอนกลางมีคุณภาพชีวิตองค์รวมในระดับดีไม่แตกต่างกัน (ประมาณร้อยละ 14) และยังพบอีกว่าผู้สูงอายุตอนปลายมีคุณภาพชีวิตองค์รวมอยู่ในระดับดีน้อยที่สุด (ร้อยละ 8.3) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ร้อยละของคุณภาพชีวิต จำแนกตาม องค์ประกอบคุณภาพชีวิต และกลุ่มอายุ

องค์ประกอบ	คุณภาพชีวิต			รวม
	ต่ำ	ปานกลาง	ดี	
ด้านครอบครัว				
60-69 ปี	12.6	71.3	16.1	100.0 (2,174)
70-79 ปี	14.9	72.4	12.7	100.0 (1,112)
80 ปีขึ้นไป	17.0	75.4	7.6	100.0 (264)
รวม	13.7	71.9	14.4	100.0 (3,550)
ด้านสุขภาพ				
60-69 ปี	17.8	78.2	3.9	100.0 (2,174)
70-79 ปี	12.5	81.9	5.6	100.0 (1,112)
80 ปีขึ้นไป	6.1	89.4	4.5	100.0 (264)
รวม	15.3	80.2	4.5	100.0 (3,550)
ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ				
60-69 ปี	20.6	71.3	8.1	100.0 (2,174)
70-79 ปี	16.8	78.7	4.5	100.0 (1,112)
80 ปีขึ้นไป	20.5	75.8	3.8	100.0 (264)
รวม	19.4	74.0	6.6	100.0 (3,550)
ด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม				
60-69 ปี	12.4	72.7	14.9	100.0 (2,174)
70-79 ปี	11.9	72.6	15.6	100.0 (1,112)
80 ปีขึ้นไป	6.8	76.1	17.0	100.0 (264)
รวม	11.8	72.9	15.2	100.0 (3,550)
องค์รวม				
60-69 ปี	14.4	72.1	13.5	100.0 (2,174)
70-79 ปี	10.7	75.6	13.7	100.0 (1,112)
80 ปีขึ้นไป	4.5	87.1	8.3	100.0 (264)
รวม	12.5	74.3	13.2	100.0 (3,550)

ผลการวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุโลจิสติก (Multinomial Logistic Regression)

การวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุโลจิสติก (Multinomial Logistic Regression) เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางด้านคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม (เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ และพื้นที่อยู่อาศัย) กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในแต่ละด้าน และคุณภาพชีวิตโดยรวม โดยเลือกเฉพาะคู่เปรียบเทียบที่น่าสนใจ คือ เลื่อนำเสนอเฉพาะคู่เปรียบเทียบที่มีระดับความแตกต่างของระดับคุณภาพชีวิตที่มากที่สุด คือ คู่เปรียบเทียบระหว่าง คุณภาพชีวิตดี กับคุณภาพชีวิตต่ำ พบความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 3)

คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว พบว่า คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา และพื้นที่อยู่อาศัย กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่ยังมีอายุมากขึ้น โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวดีกลับลดลง ผู้สูงอายุที่สมรส โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวดีมากกว่าผู้สูงอายุที่เป็นโสด ผู้สูงอายุที่ได้รับการศึกษา โดยจบชั้นประถมศึกษาโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวดีมากกว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ สำหรับพื้นที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเป็นชนบท (พื้นที่สูง) โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวดี น้อยกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเป็นเมือง/กึ่งเมือง เพศ และอาชีพ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านครอบครัว

คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ พบว่า เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และพื้นที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่เป็นผู้หญิงมีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพดีมากกว่าผู้ชาย ผู้สูงอายุตอนปลาย (80 ปีขึ้นไป) มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพดี มากกว่าผู้สูงอายุตอนต้น (60-69 ปี) ผู้สูงอายุที่ได้รับการศึกษาสูงกว่า โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพดี มากกว่าผู้สูงอายุที่ได้รับการศึกษาที่น้อยกว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานแล้วโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพดีมากกว่าผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีความเป็นชนบท (พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ ที่สูง และ ผสมผสาน) มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพดี น้อยกว่าพื้นที่ ที่มีลักษณะความเป็นเมือง/กึ่งเมือง สถานภาพสมรส พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ

คุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ พบว่า สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ และพื้นที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่เป็นหม้าย หย่า หรือแยก มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจดีมากกว่าผู้สูงอายุที่สมรส ผู้สูงอายุที่จบชั้นมัธยมศึกษาและสูงกว่า มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจดี มากกว่าผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจดี มากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีความเป็นชนบท (พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ ที่สูง และ ผสมผสาน) โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจดี น้อยกว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีลักษณะความเป็นเมือง/กึ่งเมือง เพศ และ อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

คุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม พบว่า เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และ พื้นที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่เป็นผู้หญิง มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมดีกว่าผู้ชาย อายุที่เพิ่มมากขึ้นโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมดี ก็มากขึ้นเช่นกัน ผู้สูงอายุที่มีการศึกษามากกว่า โอกาสที่จะมีคุณภาพด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมดี มากกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อยกว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมดี มากกว่าผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีความเป็นชนบท (พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และพื้นที่สูง) มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมดี น้อยกว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ที่มีลักษณะความเป็นเมือง/กึ่งเมือง สถานภาพสมรส พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

คุณภาพชีวิตองค์รวม พบว่า เพศ การศึกษา อาชีพ และพื้นที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่เป็นผู้หญิง มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตองค์รวมดีกว่าผู้ชาย ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงกว่า โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตองค์รวมดีกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อยกว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตองค์รวมดีกว่าผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีลักษณะความเป็นชนบท (พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และพื้นที่สูง) มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตองค์รวมที่ดี น้อยกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีความเป็นเมือง/กึ่งเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สูงโอกาสของการมีคุณภาพชีวิตดีจะน้อยที่สุด อายุ และสถานภาพสมรส พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตองค์รวม

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุโลจิสติก (Multinomial Logistic Regression) เปรียบเทียบระหว่างการมีคุณภาพชีวิตดี กับคุณภาพชีวิตต่ำ จำแนกตามคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม กับคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน และคุณภาพชีวิตโดยรวม

ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม	คุณภาพชีวิตดี vs. คุณภาพชีวิตต่ำ				
	ด้าน ครอบครัว	ด้าน สุขภาพ	ด้านความ มั่นคงทาง เศรษฐกิจ	ด้าน มาตรฐาน การอยู่อาศัย และสภาพ แวดล้อม	ด้าน องคร่วม
เพศ (กลุ่มอ้างอิง : เพศหญิง)					
ชาย	1.100	0.111***	1.020	0.728*	0.245***
กลุ่มอายุ (กลุ่มอ้างอิง : อายุ 80 ปีขึ้นไป)					
60-69 ปี	3.227***	0.320**	1.565	0.449*	0.599
70-79 ปี	1.934*	0.631	1.284	0.489*	0.753
สถานภาพสมรส (กลุ่มอ้างอิง : สมรส)					
โสด	0.203***	2.020	1.306	0.463	0.721
หม้าย หย่า หรือแยก	0.972	0.765	1.994***	0.795	0.918
การศึกษา (กลุ่มอ้างอิง : ไม่ได้เรียนหนังสือ)					
ประถมศึกษา	1.449*	2.093**	1.041	1.937***	2.193***
มัธยมศึกษาและสูงกว่า	1.081	21.422***	4.913***	14.945***	10.196***
อาชีพ (กลุ่มอ้างอิง : ไม่ได้ทำงาน)					
ทำงาน	0.844	0.352***	2.685***	0.676*	0.556***
พื้นที่อยู่อาศัย (กลุ่มอ้างอิง : เมือง/กึ่งเมือง)					
ข้าง	1.432	0.224***	0.076***	0.214***	0.474**
พีชไร่	0.974	0.070***	0.112***	0.478**	0.224***
ที่สูง	0.548**	0.180***	0.138***	0.075***	0.089***
ผสมผสาน	1.371	0.551*	0.395***	1.055	1.101
-2 Log likelihood	1,375.509	989.833	1,151.557	1,273.298	1,206.980
N = 3,550					

หมายเหตุ : *มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 **มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ***มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001

สรุปและอภิปรายผล

จากการประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ดีที่สุด รองลงมาคือ คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ตามลำดับ สิ่งที่น่าเป็นห่วงถึงคุณภาพชีวิตด้านมาตรฐานการอยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมคือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ โดยปัญหาที่ประสบส่วนมาก คือ ปัญหาเรื่อง ยุง แมลง และฝุ่น แต่สำหรับมาตรฐานการอยู่อาศัยค่อนข้างดี คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว พบว่า ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัวค่อนข้างน้อย พิจารณาจากการที่ผู้สูงอายุ ได้มีการปรึกษาหารือ หรือได้มีโอกาสพูดคุยกับคนในครอบครัว และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมของครัวเรือน คุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจไม่สู้ดีนัก ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีรายได้เป็นของตนเอง และอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีหนี้สิน สำหรับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ พบว่า ผู้สูงอายุไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการออกกำลังกาย อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุคิดว่าการทำงานอาชีพ การทำงานบ้าน เป็นการออกกำลังกายอยู่แล้ว

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม (เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ และพื้นที่อยู่อาศัย) กับคุณภาพชีวิตในแต่ละด้านที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตโดยรวม พบว่า การศึกษา และพื้นที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกๆ ด้านที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตโดยรวม โดยความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันในทุกๆ ด้าน กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงกว่า โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตดี มากกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาต่ำกว่า ทั้งนี้พออธิบายได้ว่า การศึกษาเป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่ชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตในทุกด้านให้กับบุคคล ทำให้สามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ อีกทั้งระดับการศึกษายังมีผลต่อรายได้ ลักษณะอาชีพ ค่านิยม รวมทั้งการปรับตัวของบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตไปด้วย (สมจิตต์ และนิภา 2525) แสดงให้เห็นได้ว่าผู้ที่มีการศึกษาที่สูงกว่าย่อมมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า สำหรับพื้นที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีความเป็นเมือง/กึ่งเมือง โอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตดี มากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีความเป็นชนบท ทั้งนี้

อาจเป็นเพราะว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง มีโอกาสเข้าถึงแหล่งความก้าวหน้าและความเจริญในด้านต่างๆ มากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีลักษณะความเป็นชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงโอกาสของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีจะน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขาการคมนาคมไม่สะดวก บางพื้นที่ห่างไกลจากส่วนราชการ ทำให้ในบางพื้นที่ความก้าวหน้าและความเจริญในด้านต่างๆ จึงยังไม่มาก และไม่ทั่วถึง ดังนั้น ในการที่จะเข้าไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ คือ ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อย และอาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่มีความเป็นชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สูง

เอกสารอ้างอิง

- กุศล สุนทรธาดา. 2552. รูปแบบครอบครัวกับการเกื้อหนุนและสวัสดิการผู้สูงอายุ. หน้า 106 ใน ประชากรและสังคม 2552 ครอบครัวไทย ในสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร, บรรณาธิการ ชาย โพธิ์สิตา และ สุชาดา ทวีสิทธิ์. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประภาพร จินันทุยา. 2536. คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุดินแดน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พนิษฐา พานิชานีวะกุล. 2537. การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เป็นสมมติสำหรับผู้สูงอายุในชนบท. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธาณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีเมือง พลังฤทธิ์. 2547. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัว และชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีเมือง พลังฤทธิ์ และคณะ. 2552. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป ตำบลคลองสี่ อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วารสารประชากรศาสตร์. 25(1) : 27-43.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2546. รายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (2545). พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. 2548. รายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 5 (2547). พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. 2549. การฉายภาพประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2548-2568. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. 2553. สารประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล (Mahidol Population Gazette), 19 (มกราคม 2553).
- สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ และนิภา มนูญปัจ. (2525). ประชากรกับคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (มปปก). สัมมะโนประชากร พ.ศ.2503 ฉบับที่วราชอาณาจักร.

กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____.(มปปข). สัมมะโนประชากร พ.ศ.2523 ฉบับที่วราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ

: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____.(มปปค). สัมมะโนประชากร พ.ศ.2543 ฉบับที่วราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ

: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548. โครงการกำหนดดัชนี

คุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวง.

อุมาพร อุดมทรัพย์ากุล. 2535. ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุเขตเมือง

สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวสถิติ บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

Bond, J. and Lunne,C. (2004). Quality of Life and Older People. London :

MPG book.

Knodel, J., Kespichayawattana, J., Wiwatwanich, S., and Saengtienchai, C.

2007. Migration and Intergenerational Solidarity : Evidence from rural

Thailand. Bangkok: UNFPA Thailand.

United Nations Development Programme (UNDP). 2005. Human Development

Report 2005. United Nations Development Programme : New York.